

M. Hayati
Özkaya

Akdeniz Havzasından Turan'a Yahya Kemâl'den Ömer Seyfettin'e

M. Hayati Özkaya

19 yaşındayken İstanbul'dan Paris'e kaçan Yahya Kemal, hürriyet ve şiir sevdalısı genç bir adamdır. Tam dokuz yıl sonra, Nisan 1912'de İstanbul'a döner. Kafası, memleketin havası gibi karmakarışıktır. Paris'teyken meftun olduğu sihirli bir şarkının anlaşılmaz nağmelerini fısıldayıp dururken kendisi gibi düşünen, duyan, hisseden Yakup Kadri'yle dost olur.

Bu dostluk onları hayran oldukları eski Yunan medeniyetine yönlendirir. Memlekette şiir ve nesirde yeni bir akım, yeni bir hava estirmek isterler. "Edebiyata Dair" isimli kitabında Yahya Kemal, "Yakup Kadri ile anlaşmış, yaşlı ve genç bazı arkadaşlara görüşlerimizi anlatmaya koyulmuş ve kendimize göre yeni bir çığır açmaya heveslenmiştik."^[1] derken Yakup Kadri de "Gençlik ve Edebiyat Hatıraları" kitabında şöyle der: "Yahya Kemal Türk edebiyatında, Türk şiirinde yepyeni bir çığır açmak amacıyla idi ve bu amaca ancak geniş zengin bir kültürle varılabileceğini düşünüyordu."^[2]

Yahya Kemal'in şiirde Yakup Kadri'nin nesirde koştığı bu zengin kültürün kaynağında Nev-Yunânîler veya Nev-Yunânîlik fikri ağır basıyordu. O yıllarda Avrupa'nın eski Yunan'a duyduğu bu hayranlık kıyısından köşesinden bizim edebiyat dünyamızı da sarmaya başlamıştı.

Onlara yani Yahya Kemal ile Yakup Kadri'ye göre modern edebiyatımız Tanzimatla birlikte Batı edebiyatını kendine rehber edinmişse de bu yeterli değildir. Yeni edebî anlayışımızın gelişmesi için Yunan ve Latin çeşnisinden mutlaka tatmamız gerekmektedir.

İşte bu anlayışla kaleme sarılan Yahya Kemal "Biblos Kadınları"nı aşk ve tutku tanrıçası Afrodit'e anlatır:

"Mermerde nâ'sî hareli bir tülle örtülü

Biblos, ilâhi genç Adonis, bekliyor ölü

Matem şeritleri ile sarılmış alınları

Mevkiple geldi lâhdine Biblos kadınları... Afrodit!"

Ardından "Sicilya Kızları" düşer Yahya Kemal'in mısralarına.

"Sicilya kızları üryan omuzlarında sebu;
Alınlarında da çepçevre gülden efserler,
Yayar bu mahfile asabı gevşeten bir bu
Ve gözleriyle derinden bakar gülümserler..."

Yeni bir medeniyete kucak açan şair, bir süre sonra bu medeniyetin tek başına Yunan mucizesi değil, olsa olsa bir Akdeniz mucizesi olduğunu kâh Biblos limanlarında, kâh Sicilya kıyılarında, kâh İskenderiye'de kâh Bergama'da dolaşarak kabul eder ve Eflatun'un "Biz medeniler Akdeniz'in etrafında, bir havuzun kenarlarındaki kurbağalar gibiyiz" sözüne sıkı sıkı sarılır. Sonra da kendisini

de Türk milletini de Asyalı ya da Şarklı kabul etmeyerek “Biz Akdenizliyiz” demeye başlar[3]

Akdeniz Havzası’ndan beslenen Yahya Kemal, Batı dillerinde var olan “beyaz şiir” tabirinden etkilenerek beyaz bir Türkçeye, süslerinden arınmış bir dille, şiirler yazmayı arzular.

Nihat Sami Banarlı, böyle bir Türkçeyi Yahya Kemal 1903-1907 seneleri arasında Fransa’da aramaya başlamış ve bulmaya muvaffak olmuştur der. [başarmıştı] [4]

Yahya Kemal'in bu yıllara ait, kendi el yazısıyla yazdığı hatıraları arasında şu cümleler dikkat çeker:

“Heredia’yı severken eski Yunan ve Latin şiirinin zevkini almıştım. Öteden beri aradığım yeni Türkçenin yanına yaklaştığımın bu münasebetle farkına vardım. Söylediğimiz Türkçe, eski Yunan ve Latin şiirindeki 'beyaz lisan' gibi bir şeydi. (...) Yeni Türkçeyi Heredia’nın vasıtasıyla, eski Yunan ve Latin şiirinin yanı başında görmeye başlamıştım. Asıl Türkçe bana Sophokles’in Yunancası Tacite’in Latincesi gibi saf görünüyordu.”[5]

Yahya Kemal bu gayeyle şiirler kaleme alırken kendisiyle yaşıt olan Ömer Seyfettin, arkadaşı Ali Canip Yöntem’le birlikte lisanda bir ihtilâl vücuda getirerek Selanik’te yayımlanan “Genç Kalemler”de Türkçemizi yeni, yepyeni millî bir lisanla zirveye çıkartmanın çabası içindedir.

21 Nisan 1911’de Genç Kalemler’de yayımlanan **Yeni Lisan** adlı makalesinin sonuç bölümünde yeni lisana olan ihtiyacımızı şu şekilde özetler:

“...İşkodra’dan Bağdat’a kadar bu kıta’yı, bu Osmanlı memleketini, işgal eden Turanî ailesi, Türkler ancak kuvvetli ve ciddi bir terakki ile hâkimiyetlerinin mevcudiyetlerini muhafaza edebilirler. Terakki ise ilmin, fennin, edebiyatın hepimizin arasında intişarına vabestedir [yayımlanmasına bağlıdır]. Ve bunları neşir [yaymak] için evvelâ lâzım olan millî ve umumî bir lisandır. Millî ve tabiî bir lisan olmazsa ilim, fen ve edebiyat bugünkü gibi bir muamma hâlinde kalacaktır. Asrımız terakki asrı, mücadele ve rekabet asrıdır.”[6]

Evet, dil konusunda bir ihtilâl yapmayı göze alan Ömer Seyfettin, mevcut düzeni değiştirmek, yeni lisani anlatmak için *Yeni Lisan* başlığı altında tam dokuz, *Güzel Türkçemiz* başlığı altında ise sayısız makale yazar.

Edebiyatımızda fikir yazılarından daha çok hikâyeleriyle tanınan Ömer Seyfettin aslında hikâyelerinde de hep birtakım duyguları, düşünceleri bir amaç doğrultusunda okuyucuya vermeye çalışmıştır. Mesela, **30 Mayıs 1914**’de Tanin’de yayımlanan “Boykotaj Düşmanı” hikâyesi, 1912-1913 yıllarında İstanbul’da faaliyete sokulmaya çalışılan Nev-Yunânîlik akımına karşı kılıçtan keskin bir kalem mücadelesidir.

Yahya Kemal ile Yakup Kadri’nin hicvedildiği, alaya alındığı hatta ima yoluyla Yunan donanmasına iane toplayan iki adam gibi gösterildiği bu hikâyeye, boykotaj risalesi ile başlar. Bu risalede amaç, azınlıkların ticaretteki ve ekonomideki gücünü kırmaktır. “Rumlardan, Ermenilerden alışveriş etmemeleri, onlara verilen her kuruşun Rum, Yunan sermayesine dönüp ordularına aktarılacağını, bizlerin parası ile yine bizim askerlerimizin vurulacağını...” Türklere hatırlatmaktır. “Ezan susacak, çanlar çalacak...” diyerek Türklere uyanmaları istenir.

İşte bu risale bir Yunan hayranı olan gazeteci Mahmut Yüsrî’yi yani Yakup Kadri’yi fena rahatsız eder:

“Dünyada bu milletten asil, bu milletten soylu, bu milletten kibar bir millet daha var mıydı?” diye düşünürken bu risaleyi yazanları barbarlıkla itham ediyordu. Ona göre dedelerimiz şimdiki serseriler gibi ‘Turan, Turan...’ diye bağırıyorlar, kendilerine ‘ehl-i Rum’ diyorlar, şairlerine ‘şair-i Rum’ adını

veriyorlardı.

Halbuki heyhat... Birkaç serseri Yeni Lisan, yurt, ocak, fırın, baca gürültüleriyle Bizans'ın şimdiye kadar hiç duymadığı uğursuz bir heyecanı, milliyet tutuculuğunu uyandırmışlardı. Bunlar, şiarı (parolası) meşhur bilatefrik-i cins ü mezhep [soy ve inanç farksızlığı] olan Tanzimat'ın milletlerarasılık, devletlerarasılık hatta ümmetlerarasılık manasına kullandığı Osmanlılığa mukabil [karşılık] bir Türklük emeli takip ediyorlar. Bir muharririn [yazarın] yazdığı gibi 'lisanımızdan ruhumuza varıncaya kadar biz Osmanlıları büsbütün Türkleştirmek' istiyorlardı..."

İşte, hikâyenin kahramanlarından Yunan aşığı Mahmut Yüsri bütün bu düşüncelerle perme perişan bir halde yürürken bir el kolunu tutar. Bu en aziz arkadaşlarından şair Nihat'tır yani Yahya Kemal'dir. O da kendisi gibi Yunan hayranıdır. Yunan ruhunu, Yunan zevkini, neşretmek [yaymak] için kaç senedir önüne gelene propaganda yapıyor, Türkçülüğe karşı insanî ve kozmopolit [milliyetsiz] bir cereyan uyandırıyor.

Mahmut'un koluna girip "Haydi Moda'ya, sana dörtte birini tamamladığım bir ched'oeuvreümü [şaheserimi] okuyayım" der. Hikâyenin bundan sonrasında şair Nihat, morali yerlerde sürünen Mahmut Yüsri'yi rahatlatmak için epeyce dil döker. Üzülme sen azizim dercesine konuşur:

"Bir sürü kimse onların kitaplarını, ilanlarını dinlemiyor. Yunanlılar yine eskisi gibi mesut ve zengin... Ama yakında Altaylarını, Kızılelmalarını görecekler."

Fakat Mahmut, ikide bir "Ah monşer, ah monşer..." diyerek Türklere ve Türklüğe karşı nefretini dile getirir. Sevgili dostu Nihat, onu sakinleştirmek için bir ruh doktoru edasıyla tebdil-i havaya [hava değişimine] ihtiyacı olduğunu söyler. Hatta bir Yunanistan seyahatini salık verir. Bu tavsiye Mahmut Yüsri'yi pek memnun etmiştir. "Ah, evet Akropol... Atina, Argos...Agamemnon'un mezarı..." Artık Mahmut rahatlamış, Nihat şiirini okumaya başlamıştır:

"Afrodit... Afrodit... Afrodit..."[7]

Hikâye burada biter. Ama bence Ömer Seyfettin hikâyenin sonunda tekrarladığı "Afroditler" le Yahya Kemal'in "Biblos Kadınları" şiirine bir gönderme yapar.

Zaten Tahir Alangu'nun belirttiğine göre "Ömer Seyfettin'le Yahya Kemal arasındaki bu çatışmalar, savaşın son yıllarına kadar sürüp gidecek, buldukları her yerde aynı düşünce üzerinde hiçbir zaman birleşemeyeceklerdir." [8]

Fakat ne tuhaftır ki Ömer Seyfettin, 1919'da yazdığı "Heykel" adlı hikayesini "Bergama Heykeltıraşları" şiirini yazan Yahya Kemal'e ithaf eder. Nedenini, niçinini edebiyat tarihçelerine bırakıp sadece şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki her iki metinde de yontucular başroldedir... Heykel hikâyesinin özetinin özeti de şöyledir:

İstanbul şehremaneti [belediyesi] Sultanahmet meydanına şehir namına ilk defa bir heykel diktirecektir. İstanbul'daki bütün heykeltıraşları müsabakaya çağırır. Dikilecek olan bu ilk heykeli yapmaya hazırlanan heykeltıraş Behzat tarifsiz bir mutluluk yaşar. Fakat bir süre sonra müsabakanın şartnamesini öğrenince yarışmaya girmekten vazgeçer. Çünkü Sultanahmet meydanına bir eşek heykeli, sırtında su kırbaları olan tek bir eşek dikilmek istenmiştir. Böylece Heykeltıraş Behzat'ın hayalleri yıkılmış, eşek heykeli de maalesef (!) şehir meydanına dikilememiştir.

Halbuki Ömer Seyfettin hikâyenin sonunda, "Anadolu'daki genç kaymakamın yaptığı gibi etrafı velveleye vermeden bu işe başlanmış olsaydı İstanbul'un ilk mermer heykeli bir eşek olacaktı." [9] diyor.

Şimdi burada tam vaktidir diyerek yazımıza kısa bir mola verip Anadolu'daki bu genç kaymakamı bir araştıralım ve diktirdiği heykeli öğrenelim. Sonuç:

Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi'nin 8-10 metre yüksekliğindeki anıt heykeli, Sivas Valisi Muammer Bey'in talimatı üzerine, 1916 yılında, Hafik Kaymakamı Serezli Nebi Bey tarafından yaptırılır.

Evet, Ömer Seyfettin'in hikayesindeki heykeltıraş Behzat'ın yıkılan hayallerinden Osman Gazi'nin dikilen heykeline oradan da nihayet Yahya Kemal'in "Bergama Heykeltıraşları" adlı şiirine geliverdik. Buyurun okuyalım:

Pek taze penbe tenlere benzer bu taşları

Yontarken eski Bergama heykeltıraşları

İlhâm eden vücûdun edâsıyla mest imiş;
Heykeltraş demek o zaman putperest imiş.

İnsan vücudu bâzan açık, bâzan örtülü,
Her çizgisiyle san' atı canlandıran büyü,

Artık dehâya eski güzellikte sinmiyor.
Gördük ki yer yüzünde ilâhlar gezinmiyor.

Edebiyat araştırmacıları bu mısralardan farklı anlamlar çıkarsalar da hepsinin ortak yanı Yahya Kemal de tıpkı Batılılar gibi eski Yunan hayranlığı ile sarmaş dolaş olmuştur. Bu seveda Beşir Ayvazoğlu'na göre "ilmî olmaktan çok, inanç hüviyeti taşıyan bazı kanaatlere dayanmaktadır." [10] Bir başka deyişle bu bir mitolojik vakadır.

Yahya Kemal'in "Bergama Heykeltıraşları" şiirinde de bu mitolojik varlıkların tanrıların, tanrıçaların, artık yeryüzünde insanlarla birlikte iç içe yaşamadıkları belirtilerek paganist çağlara olan özlem dile getirilir.

Yahya Kemal ve Yakup Kadri bu Nev- Yunânîlik fikriyle, bir ara, "Havza" adını verdikleri bir dergi çıkarmaya çalışmışlarsa da dönemin yazar çizerlerinden gereken desteği alamadıkları için başarılı olamamışlardır. Böylece Nev- Yunânîlik tezinden uzaklaştıklarını açık seçik itiraf etmemiş olsalar da kısa bir süre sonra bu fikirden vazgeçmişlerdir.

Cemil Meriç, Yahya Kemal'deki bu değişimi şöyle ifade ediyor: "İstiğfar ederek tez zamanda asıl sesini bulmuş, başka bir kelimeyle kendisi olmuştur." Bergama Heykeltıraşları adlı şiirindeki şu mısra bir hatime olarak kabul edilebilir: Gördük ki yer yüzünde ilâhlar gezinmiyor." [11]

Evet, Yahya Kemal bu garip düşüncelerden arınıp yeni bir çehreyle kendi dünyamıza dönmüş fakat tarihi köklerimiz hiçbir zaman Ömer Seyfettin veya Ziya Gökalp gibi Göktürklerle, Oğuzlara götürmemiş ve "ırk birliğinden ziyade 1071'den itibaren Anadolu'da vücut bulmaya başlayan ve İstanbul'un fethiyle olgunlaşan bir Türklüğe inanmıştır." Zaten Türk ve Türklük Yahya Kemal'in şiirlerinde ve nesirlerinde Malazgirt'ten daha doğuya gidememiş, Tanrı Dağlarının eteklerinde ya da Orhun Irmağının kenarında dolaşamamıştır.

Oysa Ömer Seyfettin **18 Mart 1914**'te yazdığı "Türklerin Millî Bayramı Yeni Gün" adlı yazısında, "Türkleri ve Türklüğü inkâr etmekte garip ve marazî bir lezzet duyan hasta bir kısım... onlarca

meselâ Yunanlıların bütün esâtir [masal, efsane] ve tarihleri mukaddestir, muhteremdir. Hatta, belki hakikattir. Lâkin Türklerin tarihi bile yalandır. Fakat halis Türkler kendi tarihlerine inanır asla onu unutmazlar. Misal olarak büyük ve şanlı adı, biz garp Türklerine alem olan ve bugünkü devletimizi kuran Osman Gazi'yi yâd edeceğim. Onun meşhur şiirini hangi Türk bilmez? Osman Gazi, bu şiirinde kendi milliyetini, babasını, dedesini soyunu tanır ve onlarla iftihar eden bir er olduğunu gösteriyor:

Kurt olup gel gir sürüye,
Arslan ol, bakma geriye,
Car edip haydi çeriye
Dil geçidi hisar yap.

Dedikten sonra bakınız aslıyla, esasıyla nasıl gururlanıyor:

Osman Ertuğrul oğlusun,
Oğuz Kara Han neslisin,
Hakkın bir kemter[12] kulusun,
İstanbul'u aç gülzar yap." [13]

İşte Osman Gazi'den Ömer Seyfettin'e ve bütün Türk milliyetçilerine göre Türk tarihi bir bütündür, parçalara ayrılması da mümkün değildir. Bu bütünlüğü koruyan ve gelecek nesillere aktaran da Türk dilidir. Ömer Seyfettin "Lisan Bağı" yazısını şöyle bitirir:

"Bir milliyet için siyasî hudutların hiç ehemmiyeti yoktur. (...) Büyük Türk milletini ayıran siyasî, coğrafi hudut mühim bir engel sayılmaz. Türk birliğinin en sağlam bağı "lisan"dır ki hiçbir kuvvet onu koparamamıştır, hem koparamayacaktır." [14]

18 Şubat 1919'da kaleme aldığı "Millî Kuvvetimiz" adlı yazısında ise,

"Cihan Harbinin sarsıntıları bütün milletlerle beraber bizi de uyandırdı. Artık Türklükten, milliyetimizden başka itimat olunacak bir kuvvet bulunmadığını gördük! Siyasî hudutların ayıramayacağı birbirine bitişik ülkelerden mürekkep koca bir Turan var ki Türkiye'den Sibiryaya kadar sürer. Turan denen bu dünyada seksen milyona yakın Türk var." [15] diyerek bir asır önceden sanki bugünleri görüyormuşçasına büyük Türk birliğini ve Turan'ı anlatır. Ömer Seyfettin'in müthiş bir öngörüyle kaleme aldığı bu satırlar, bugün bağımsız Türk devletlerinin varlığıyla somut hale gelmiştir.

'Kızıl Elma' yok mu? Elbette vardır;

Fakat onun semti başka diyardır.

Diyen Ziya Gökalp da aynı duygular ve düşüncelerle 1914'te yazdığı dördlüğünü şöyle tamamlar:

Zemini mefkûre, seması hayâl...

Bir gün gerçek, fakat şimdilik masal”

Evet, edebiyatımızın iki değerli kalemini tarih, dil, millet, milliyet kavramları üzerinden farklı bakış açılarıyla ele aldığımız yazımızın sonuna geldik. İçinde bulunduğumuz mart ayı münasebetiyle 11 Mart 1884’te doğan ve 6 Mart 1920’de 36 yaşında vefat eden büyük hikâyecimiz Ömer Seyfettin’i rahmetle yâd ederken sözü şiirimizin zirvelerinde yaşayan Yahya Kemal Beyatlı’nın şu güzel mısralarına bırakıyoruz:

Tekrar mülâki oluruz[16] bezm-i ezelde[17]
Evvel giden ahabâba selâm olsun erenler...

[1]Yahya Kemal, “Edebiyata Dair” Yahya Kemal Ens. İst. 1971 s. 20

[2]Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “Gençlik ve Edebiyat Hatıraları” Bilgi yay. Ank. 1969 s.149

[3] Gençlik ve Edebiyat Hatıraları s.151

[4] Nihat Sami Banarlı, “Yahya Kemal Yaşarken” Yahya Kemal Ens. İst. 1959, s.53

[5] Yahya Kemal, “Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım” Yahya Kemal Ens. İst. 1976, s.108

[6] Ömer Seyfettin, “Bütün Nesirleri” Haz: N. Hikmet Polat TDK. Yay. Ank.2016, s.209

[7] Ömer Seyfettin, “Ashab-ı Kehfimiz” Haz: N. Hikmet Polat Ötüken Neş. İst. s.167

[8] Tahir Alangu, “Ömer Seyfettin-Ülkücü Bir Yazarın Romanı” May Yay.İst.s.286

[9] Ömer Seyfettin, “Ashab-ı Kehfimiz” Haz: N. Hikmet Polat Ötüken Neş. İst. s.265

[10] Beşir Ayvazoğlu, “Yahya Kemal Eve Dönen Adam” Ötüken Neş. İst.1995 s.32

[11] Beşir Ayvazoğlu, a.g.e, s.36

[12] Kemter: aciz, zavallı

[13] Ömer Seyfettin “Bütün nesirleri” a.g.e s.306

14 Ömer Seyfettin “Bütün nesirleri” a.g.e s.654

15 Ömer Seyfettin “Bütün nesirleri” a.g.e s.680

16 Mülâki olmak: kavuşmak

17 Bezm-i ezal: ruhlar meclisi

